

Offentliggjort første gang i *Grundtvigs Værker* version 1.14, april 2019

Indledningen er redigeret af Holger Berg og Klaus Nielsen

Tilsyn ved dr.phil. Ole Vind

Denne pdf er en læseversion af værkets indledning. Værket findes digitalt med punktcommentarer, tekstredigering og faksimiler på www.grundtvigsværker.dk

PDF ved Kim Steen Ravn

Copyright: *Grundtvigs Værker* 2024

Indledning til

“Napoleon Bonaparte, (en Mythe)”

ved Stine Holst Petersen

Indhold

- 1 Anledning
- 2 Baggrund
 - 2.1 Napoleon Bonaparte
 - 2.2 F.W.J. Schelling
 - 2.2.1 Schelling og Grundtvig før 1817
- 3 Historisk vidskab
- 4 Napoleon Bonaparte, (en Mythe)
 - 4.1 Indledningen
 - 4.2 Myten
 - 4.3 Fortolkningen
 - 4.4 Efterskriften
- 5 Modtagelse
- 6 Anvendt litteratur

1 Anledning

I et utrykt manuskript fra foråret 1815 havde Grundtvig skrevet en ironisk artikel om myter, og heri findes et løfte om en myte om Napoleon (se Lundgreen-Nielsen 1980, s. 636). Tiden og anledningen kom med *Danne-Virke*-skriverne. *Danne-Virke* var i årene 1816-1819 det primære organ til formidling af Grundtvigs historisk-filosofiske tankegods, og havde til hensigt at vække den danske befolkning og minde dem om deres kulturelle og kristne arv (jf. Holm 2001, s. 9-11). “Napoleon Bonaparte, (En Mythe)” blev trykt den 12. juli 1817 i første hæfte af *Danne-Virke*, bind 3. Tidsskriftet *Danne-Virke* var Grundtvigs eget, og på nær fire sider stod han selv for alle de mange

bidrag. Det udkom i fire bind af fire hæfter i perioden 1816-1819 med i alt 1564 tryksider. Flemming Lundgreen-Nielsen har givet en alsidig karakteristik af tidsskriftets indhold (1980, s. 850-856; se også [indledningen](#) til *Danne-Virke*).

2 Baggrund

Baggrunden for parodien “Napoleon Bonaparte, (en Mythe)” skal findes i to af tidens fremtrædende europæiske skikkelser. Den ene, Napoleon Bonaparte, er tekstens emne, den anden, F.W.J. Schelling, målet for parodien.

2.1 Napoleon Bonaparte

Den franske general og senere kejser, Napoleon Bonaparte, var som enkeltmand enestående ved sine gerninger og indvirkning på 1800-tallet, og fra sin tidlige ungdom havde Grundtvig i aviser kunnet følge ham på de første militære fremstød i Europa og Egypten (fra 1796 og 1798) - over kroningen til kejser (1804) - frem til nederlagene ved Leipzig (1813) og Waterloo (1815) og eksilet på Skt. Helena, hvor Napoleon befandt sig i 1817. Grundtvig tillagde Napoleon en særlig plads i historiens gang frem mod en ny tid. I *Kort Begreb af Verdens Krønike i Sammenhæng* (1812) erklærer Grundtvig Napoleon for “Guds vidunderlige Redskab” mod den åndløse og syndige samtid (Grundtvig 1812, s. 276), og i det ejendommelige, profetiske skrift *En mærkelig Spaadom ogsaa om Danmark efter en gammel Haandskrift* (1814), udlægger Grundtvig Napoleon som en “Morderengel over de vanartede, ugudelige Folkefærd” (Grundtvig 1814, s. 8), og her fornemmer man profetiens spændingsfelt. Det er endnu ikke afgjort, om Napoleon slutteligt sejrer eller taber; om han fortsætter sit ukristelige spor eller omvender sig. Det vil tiden vise. Grundtvig behandlede atter Napoleon i skriftet *Europa, Frankrig og Napoleon en dansk historisk Betragtning* (1815), hvor det lyder:

Det er vist at i den franske Revolution er et *Forbillede* af Antichristen, det er vist at Napoleon har begyndt paa at realisere det, det er høist sandsynligt at han vil realisere det, saavidt hans aandelige Vilkaar tillade det, men vist maae vi ikke kalde det, fordi vi stedse skal ønske hans som hvert Menneskes Omvendelse, og fordi vi ikke kan vide, om Gud vil tillade *ham* at gaae saavidt, som han *naturlig* kunde gaae (Grundtvig 1815, s. 175).

Grundtvig delte med andre ord samtidens fascination af enkeltmandens ekstraordinære gerninger og virkning. Han var også enig i Napoleons historiske betydning og gav den plads i sit historiefilosofiske overblik over verdenshistorien. Sidstnævnte var for Grundtvig imidlertid indlejret i et bibelsk-eskatologisk perspektiv til forskel fra Schellings naturfilosofiske perspektiv. For en uddybning af Napoleon som figur i Grundtvigs øvrige værker, se Vind 1999, s. 402-410.

2.2 F.W.J. Schelling

Hovedbestræbelsen i den tyske tænker Schellings filosofi var at forklare hele tilværelsen og den historiske udvikling ud fra ét grundprincip. Han søgte med andre ord enheden bag de forskelligt fremtrædende fænomener og ville vise, at tilværelsen i sin dybeste sammenhæng er ét. Ifølge Schelling har alt sin plads og sin eksistens i det

ene, som bærer tilværelsen og udvikler sig gennem tiden; det som han kalder 'det Absolutte'. Han formulerede en naturfilosofi, der betragtede tilværelsen som én stor organisme, hvor ånd og natur var to sider af samme entitet. Naturen blev set som den synlige ånd, og ånden som den usynlige natur.

Schellings filosofi i perioden 1801-1806 kaldes også identitetsfilosofi, idet han var optaget af tanken om enheden (identiteten) af modsatte størrelser som ånd og natur, subjekt og objekt, det reale og det ideale. (jf. [indledningen](#) til "Om Religion og Liturgie"). Forsoningen af disse adskilte størrelser og en tilbagevenden til enheden anså Schelling for at være målet for udviklingen i historien (udviklingstanken). Historien blev en åndshistorie og historiske begivenheder blev til sindbilleder eller symboler, der måtte fortolkes, for at historien kunne forstås ret.

2.2.1 Schelling og Grundtvig før 1817

Schelling var i 1817 på sin vis et overstået kapitel for Grundtvig, som Scharling skriver:

Ingen af den tyske Romantiks Mænd har haft saa stor Indflydelse paa Grundtvig under hans aandelige Opvaagnen som *Schelling* – dels gennem Steffens, dels direkte gennem sine egne Skrifter. Og paa den anden Side: af dem, som Grundtvig har gaaet i Lære hos, er der ingen, som han saa afgjort og i saa voldsomme Udtryk tager Afstand fra, som netop Schelling og hans 'Naturfilosofi' (Scharling 1947, s. 109).

Grundtvig havde stiftet bekendtskab med Schelling gennem Steffens' forelæsninger på Elers kollegium i årene 1802-1803 og få år senere på Langeland ved læsningen af Schellings *Bruno oder über das göttliche und natürliche Princip der Dinge* (1802). Ved de første møder med Schellings skrifter blev Grundtvig stærkt inspireret og påvirket af hans tænkning. Det ses eksempelvis i afhandlingen "Om Religion og Liturgie" (1807), hvori man finder den grundlæggende modsætning mellem det endelige og det evige og brugen af begreber og formuleringer, der svarer til Schellings (se Scharling 1947, s. 73-77).

Grundtvig var inspireret af Schellings tanker, men forholdt sig også kritisk til dem, og med *Kort Begreb af Verdens Krønike i Sammenhæng* (1812) gjorde han for alvor op med Schelling og naturfilosofien. I den efterfølgende strid med Christian Molbech klagte Grundtvig sit standpunkt: at Schelling med sin identitetsfilosofi ikke skelnede mellem godt og ondt og benægtede det ondes virkelighed, og endelig at han nægtede en evig uforanderlig, levende Gud. Forholdet til Gud og Bibelen er afgørende for Grundtvigs forhold til naturfilosofien. For Grundtvig var Bibelen Guds egne sande ord, og de hverken kunne eller måtte læses som blotte fortællinger eller myter, der skulle fortolkes, således som fornufts- og naturfilosofferne mente. Se [indledningen](#) til *Krønikens Gienmæle*.

I 1814 udgav Grundtvig *En mærkelig Spaadom ogsaa om Dannemark efter en gammel Haandskrift*, der blev tændsats til striden med den Schelling-inspirerede H.C. Ørsted. Grundtvigs opgør med Schelling og naturfilosofien kommer klarest til udtryk i skrifterne *Hvem er den falske Prophet?* (1814) og *Imod den lille Anklager* (1815) (se gennemgangen i [den fælles indledning](#) til de to skrifter).

3 Historisk vidskab

I en række artikler af overvejende erkendelsesteoretisk karakter, der af eftertiden er blevet betegnet som *Danne-Virke*-afhandlingerne gør Grundtvig op med naturfilosofien og den tyske idealisme, hvor erkendelse sker a priori ved den rene fornuft, og sætter sin egen historisk baserede 'vidskab' i stedet:

al sand Vidskab maae i alle Maader være *historisk*; historisk fordi Fornuften finder intet i sig selv uden Maalestokken for timelig Sandhed, og maae udenfor sig søge Vidskabens Indhold, historisk, fordi Mennesket udvikler sig i Tiden og kan kun begribes i den, historisk, fordi den maae være stykkeviis og kan kun slutes med Tiden (Grundtvig 1816a, s. 120).

Denne historiske erkendelse bygger altså ikke alene på de sanseerfaringer mennesket gør sig i sin egen tid, men på den gennem tidens løb samlede erfaring, som bliver overleveret i tale og skrift fra generation til generation og derved opbygges og udbygges gennem historien (se Vind 1999, s. 140 f.). Givet dette standpunkt var det for Grundtvig en rablende tåbelighed at ville "forvandle Historien til en Mythe, *gøre det til Skin, hvorved alt Jordisk ene har sin Virkelighed, gøre Tiden, der er al Forandrings Grundvold, til Skygge af en evig Forvandling – af en Umulighed*" (Grundtvig 1816b, s. 341).

4 Napoleon Bonaparte, (en Mythe)

Grundtvig var almindeligvis eksplicit i sin kritik af naturfilosofiens måde at anskue historiske begivenheder som rene fortællinger (myter), der skal fortolkes og løftes ud af tid og sted for at kunne forstås ret, men i "Napoleon Bonaparte, (en Mythe)" er tilgangen en anden. Her kritiserer Grundtvig naturfilosofiens historieløse tilgang til menneskets vilkår i verden ved en parodi på en naturfilosofisk udlægning af Napoleon, ikke som en historisk person i sin tid, men som myte udlagt af en fremtidig mytefortolker. At parodien mere specifikt er møntet på Schelling kommer blandt andet til udtryk ved Grundtvigs gentagne brug af schellingske begreber, eksempelvis "Identitet", "Conjunction" og "Indifferens" (jf. også Vind 1999, s. 404 f.).

4.1 Indledningen

Artiklen indledes med en hyldest til naturfilosofien "hvori alle Gestalter befries fra det tunge Støv, og forklares til aandige, betydningsfulde Figurer" (s. 1) og fortsætter hyldesten ved at prise Bayle og Voltaires kritik af kristen dogmatik, udtrykt i vendingen "Kampen mod Spøgelset fra de gamle Dage, der udgav sine Drømme for Sandhed, mod hvad man kaldte Historiens Vidnesbyrd" (s. 1). Han glædes ved den kritiske fornufts sejr over historien og klargør, at det netop er denne sejr, der forklarer hvorfor Zeus besejrede sin far, Kronos. Med udlægningen af denne græske myte fastslår Grundtvig at: "vi maa lade Historien gælde for hvad den er: en mystisk Spaadom om det høiere Fornuft-Liv" (s. 2). Inden Grundtvig kommer til den egentlige udlægning af myten Napoleon, understreger han vigtigheden af ikke at *lære* historien, men *konstruere* den og anskue den i det ideale. Således kan man befri historien fra

den indbildte realitet, som den er svøbt i (s. 3).

Grundtvigs faste læserskare kan dårligt have taget fejl af den ironiske tone.

De indledende ord sluttes med erklæringen om, at det er på høje tid, at Napoleon Bonaparte som alle tidligere store skikkelser gennem historien anskues som en ren fortælling, da han alt for længe allerede har været "udgivet for puur Realitet" (s. 4) og derved skræmt millioner af mennesker. De mange hundredetusinder, der skulle være omkommet i kampen mod ham, er alene mytefortællerens ansvar, men har dog kostet folk deres nattesøvn ved denne forveksling af myte og realitet. Derfor må denne myte nu anskues fra et ophøjet sted og derfra forklares (s. 5).

4.2 Myten

Fortællingen om Napoleon Bonaparte opridses (s. 6 f.) for at klargøre det absurde i, at alle disse enorme begivenheder skulle have fundet sted i løbet af blot 30 år. Fortolkningen af myten bliver gjort af en fremtidig "Chronoscop" (beskuer af tiden), der må undres over, at man i en tid, der kaldtes fornuftens, kunne mene, at alle disse begivenheder var samtidige og tage dem for pålydende. Men det tidlige 1800-tal var kun "Oplysningens svage Morgendæmring" og derfor kom man til at tage "de mystiske Gestalter [...] for virkelige objective, fornuftsmæssige Skabelser" (s. 8). For at nå frem til sin tolkning af Napoleon Bonaparte må Chronoscopen først klarlægge de forudgående perioder: "Phantasiens Alder" (oldtiden), hvor kolossale figurer "vandrede som Gudegestalter paa Jorden" og den "Drømmetid" eller "Følelsens Alder", der fulgte efter, hvor længslen efter den svundne tid kom til udtryk i myter om Kristus og andre store digterværker (s. 9). Endelig med en ny periode vågnede "Mennesket til fornuftigt Liv", men det var endnu dunkelt, nogle troede på fornuften og andre ikke, og det førte til de stridigheder, som myten om Napoleon afbilder (s. 10).

4.3 Fortolkningen

Udlægningen af myten eller mytekredsen omkring Napoleon fremstår som en mosaik af fortolkninger af enkelte billeder. Den Franske Revolution er et billede på opgøret mellem det gamle tankesæt, der tilhørte drømmetiden, og det nye tankesæt, som hører fornuften og friheden til. Halshugningen af kongen (1792) er det frembrud af lysstråler, der får drømmetidens mørke til at fremstå som et hovedløst uhyre (s. 11 f.). Samtidig kæmper fornuften og friheden under Rædselsherredømmet (1793-1794) også indbyrdes i frygt for at tabe selvstændigheden i en sammensmeltning. Dette bliver afbildet i myten ved tyskerne og englænderne, som ved hjælp af etymologiske udredninger af 'deutsch' og 'engelsk' vises at udtrykke den rene fornuft og friheden (s. 12).

Napoleon Bonaparte bliver nu "Tidens gode Aand" eller "den gode *Deel*" (Bona Parte) (s. 13), der træder frem i denne brydningstid og stræber efter at samle og organisere et fornuftigt hele, der frit kan udtrykke sig (jf. republikkens styre under Direktoret 1795-1799 og Konsulatet 1799-1804). Det er oplagt, at han er skildret som øbo, for derved er han sat i forbindelse med Afrodite, der netop har det i sin magt at

sammensmelte det adskilte og stridige (s. 14). Men da nu tiden for fornuftens alder endnu ikke helt er kommet, må Napoleon bukke under første gang i strid med russerne, “den gamle Drømmetids sidste Kraft” (s. 15), og anden gang for tyskerne og englænderne, fornuften og friheden forenet. Det hentyder til Napoleons katastrofale felttog mod Rusland i 1812, samt nederlagene ved Leipzig og Waterloo i hhv. 1813 og 1815.

Således forestiller Grundtvig sig tolkningen af myten ville lyde i det 30. århundrede, men tilføjer, at der formentlig vil være yderligere at udlægge, da Napoleon atter kan vende tilbage fra Skt. Helena. Det deraf følgende blodbad må man dog ikke forfærdes over, da det hele jo blot er en aftegning af fornuftshistorien: “den matte sandselige Skygge af det store Natur-Epos, vi ere nær ved at fuldende, i det Fornuften vaagnet til guddommelig Selv-Bevidsthed i *Naturens Aand, underlægger sig Historien*” (s. 16).

4.4 Efterskriften

Grundtvig henvender sig slutteligt i et kort efterskrift til eventuelle nye læsere for at sikre sig, at artiklen ikke blev taget for pålydende, men selv her har han ikke kunnet dy sig for et sidste piskesnert til Schelling ved i umiskendelige schellingske termer at forklare sit ærinde som:

et Forsøg paa med Øinene at nedrive Mellemvæggen mellem Klogskab og Galskab, udlede dem begge af Indifferensen og sammensmelte dem i en kiærlig Identitet (s. 16 f.).

5 Modtagelse

I det store hele udeblev reaktionerne på *Danne-Virke*. Det første hæfte modtog kun enkelte anmeldelser (Lundgreen-Nielsen 1980, s. 851). I en oversigtsartikel “Übersicht der Literatur der Dänen” i *Jenaische Allgemeine Literatur-Zeitung* i 1821 blev “Napoleon Bonaparte, (en Mythe)” fremhævet som en vellykket parodi, men anmelderen sætter spørgsmålstegn ved pointen i at bringe en parodi over tyske filosoffer i et tidsskrift, der kalder sig *dansk-historisk* (1821, sp. 183 f.). I december 1821 blev *Danne-Virke* 1-3 anmeldt i *Allgemeinen Literatur-Zeitung* af en anonym anmelder. Anmeldelsen var overordnet kritisk over for Grundtvigs ideer og mål, men “Napoleon Bonaparte, (en Mythe)” blev fremhævet for sin originalitet (“Danne-Virke et Tids- (Strids-?) Skrift af [...] N.F.S. Grundtvig”, sp. 1124 f.). Hans Gardthausen udgav i 1822 en forkortet oversættelse “Napoleon Bonaparte, Eine Mythe” i sin germansk-skandinaviske årbog *Eidora* for 1823. Årbogen blev anmeldt i *Dansk Literatur-Tidende*, og Grundtvigs ironiske myte imponerede ikke anmelderen, der kalder den uforstandig og barnlig (Müller 1822, s. 819).

6 Anvendt litteratur

- “Danne-Virke et Tids- (Strids-?) Skrift af [...] N.F.S. Grundtvig” (1821) i *Ergänzungsblätter zur Allgemeinen Literatur-Zeitung* nr. 140, sp. 1113-1119, og nr. 141, sp. 1121-1127. Halle & Leipzig.
- Grundtvig, N.F.S. (1812) *Kort Begreb af Verdens Krønike i Sammenhæng*.

København.

- Grundtvig, N.F.S. udg. (1814) *En mærkelig Spaadom ogsaa om Dannemark efter en gammel Haandskrift*. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1815) *Europa, Frankrig og Napoleon en dansk historisk Betragtning*. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1816a) "Om det Philosophiske Aarhundrede" i *Danne-Virke et Tids-Skrift*, bind 1, s. 107-130. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1816b) "Om Krønikens Dyrkning" i *Danne-Virke et Tids-Skrift*, bind 1, s. 307-356. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1823) "Napoleon Bonaparte. Eine Mythe (Frei nach Grundtvig)" i *Eidora*, overs. af Hans Gardthausen, s. 415-429. Slesvig.
- Holm, Anders (2001) *Historie og efterklang. En studie i N.F.S. Grundtvigs tidsskrift Danne-Virke*. Odense.
- Lundgreen-Nielsen, Flemming (1980) *Det handlende ord. N.F.S. Grundtvigs digtning, litteraturkritik og poetik 1798-1819*. København.
- Müller, P.E. (1822) "[Anmeldelse af] *Eidora*, Taschenbuch auf das Jahr 1823" i *Dansk Literatur-Tidende*, nr. 52, s. 817-819. København.
- Scharling, C.I. (1947) *Grundtvig og Romantiken belyst ved Grundtvigs Forhold til Schelling*. København.
- Schelling, F.W.J. (1802) *Bruno oder über das göttliche und natürliche Princip der Dinge*. Berlin.
- Vind, Ole (1999) *Grundtvigs historiefilosofi*. København.
- "Übersicht der Literatur der Dänen" (1821) i *Ergänzungsblätter zur Jenaische Allgemeine Literaturzeitung* nr. 20-25, sp. 153-195. Halle & Leipzig.